

17.4 Strooien hoedjes: van vogelverschrikker tot exclusief modeaccessoire

Oude technieken en ambachten fascineren me. Sommige dingen lijken zo vanzelfsprekend en eenvoudig dat ik er geen aandacht aan besteed. Zoals een strooien hoedje , en hoe het gemaakt werd. Het woord zegt het al: neem wat stro, en net zoals een mandje, kan je er ook een hoedje van vlechten.

Door de Coronamaatregelen (lockdown, alle samenkomsten verboden) had ik eind 2020 zoals zovelen ook extra tijd vrij. En ben ik dus toch maar eens gaan zoeken hoe zo'n hoedje gemaakt werd.

Verrassing.... Er is zo goed als niets over te vinden! Dat maakt me dan weer extra nieuwsgierig, het wordt een uitdaging om toch iets te weten te komen. Zijsporen inslaan, andere talen gebruiken,... tot er een paar bruikbare linkjes opdagen. En dan weer zo'n verrassing. Het economische wereldcentrum van de strohoedenfabricatie bevond zich hier, bij wijze van spreken om de hoek! En het was echt niet zo eenvoudig als ik dacht.

In 1963 werd in België de taalgrens vastgelegd. Met wat touwtje trekken en ruilhandel kwam Voeren bij Limburg (Vlaanderen) en Bitsingen en Rukkelingen heten nu Bassenge en Roclange (Luik, Wallonië). Wonck zal er niet wakker van liggen dat het nu Wonck heet. De Jeker heet er Geer, en de vallei telt ook nog gemeenten als Tongeren, Sluizen, Eben-Emael enz.

In de 14de eeuw trok Wauthier de Bierlouz als boetedoening van Eben naar Italië. Hij verbleef er in een klooster waar de monniken als nederig boetekleed een hemd van stro droegen. Hij kocht er ook zo een. Bij zijn thuiskomst vroeg hij aan zijn vrouw Berthe om er nog zo een te maken. Dat lukte haar, en dit zou de start van een nieuwe industrie, aanvankelijk huisnijverheid geworden zijn.

Vanaf de Middeleeuwen tot de Eerste Wereldoorlog leefde een groot deel van de bevolking in de vallei van deze productie. Een Luiks document uit 1453 maakt voor het eerst melding van de strovlechers als een van de (32) goede ambachten. Pastoor Gilles-Joseph-Evrard Ramoux (1750-1826) heeft veel bijgedragen aan de strovlechterij door de diverse apparaten die hij hiervoor ontwikkelde. Aanvankelijk brachten de boeren de strohoeden aan de man op markten in de steden. Sinds de 18de eeuw werden ze wereldwijd vermaard en gegeerd. Veel verkopers kochten hun eigen winkel in winkelstraten van zowat alle grote steden in Nederland e.a. landen.

In de vallei werd het basismateriaal gemaakt, de gevlochten strooien linten. Maar zodra de modeshows in Parijs de nieuwe trends hadden bepaald, liet de verkoper familie en medewerkers overkomen om op maatgemaakte eigentijdse producten te assembleren. Ze verbleven deels in hun geboortedorp, en deels in hun verkoopbasis. Zo vestigde Henri Corbusier uit Wonck zich in Londen om daar handel in hoeden te drijven.

'Thuis' bouwden de heren grote en mooie villa's. Daarvan werden er ook verhuurd aan de 'beau monde'. Veel sterren en bekenden wilden hier op vakantie komen. De Jekervallei werd een Limburgse Côte d'Azur, met mooie landhuizen en een uitgebreide reeks strohoedenfabrieken.

Zelfs Maurice Chevalier kwam zijn strohoed hier kopen. Het model 'canotier' was wereldberoemd, ook in de showbusiness, en werd door hem bezongen in 'Le twist du canotier' (1962). <https://www.youtube.com/watch?v=Y4pW6KwWAnA>

Na 1940 stopte deze activiteit door goedkope import uit Aziatische landen. (Waar hebben we dat nog meer gehoord?)

↗ Veel geld hebben maakt nog niet dat je veel waard bent. HT

Wat waren nu de kneepjes van het vak?

Het begint uiteraard met goed stro. De aren en zaden werden natuurlijk ook gebruikt, maar het graan werd vooral gekweekt en geselecteerd om lange en soepele stengels te krijgen. Spelt of late zomertarwe waren geschikt. Ze waren ook sterk en glanzend door de krijt- en mergelachtige ondergrond van het gebied, en licht van kleur.

De oogst gebeurde handmatig, met sikkel of zicht, om ongebroken en lange stengels te behouden.

In de late herfst of de winter prepareerden de vrouwen het stro voor bewerking.

Schutblad en knopen werden verwijderd. Zo bleven er strootjes -als (drank)rietjes- over van 20-40 cm. Die bundeltjes werden 24 uur extra gebleekt in een kist waarin onderaan zwavel werd verbrand.

De strootjes werden dan in reepjes gesneden. Oorspronkelijk manueel, met een mesje, later met een kleine pin die bovenaan in parapluvorm 4 tot 8 mesjes had, en in een buisje vast zat. In één beweging werden er dus 4 of meer strookjes gesneden (principe van een partjessnijder). De nieuwe busseltjes werden 10-15 keer vochtig tussen 2 zware houten pletrollen gedraaid om ze soepel te maken. (Zoals een oude wringer, om water uit wasgoed te persen.) Vergelijkbaar met haarvlechten, werden er dan stroken gemaakt van 3 banen van 2 rietjes (gesorteerd op gelijke breedte). Als een strootje te kort werd, legde men er een nieuw op. Dat werd meegevlochten, en het laatste restje werd weggeplooid en later afgeknipt. Een smal waterbakje aan de gordel diende om de strootjes vochtig en soepel te maken. Het vlechten kon na verloop van tijd blindelings.

De gevlochten linten waren het basismateriaal voor de hoeden.

Het begin van een lint werd het middelpunt van de hoed. Het lint werd spiraalsgewijs rond haar start geplooid en genaaid, tot er een schijf ontstond van de gewenste grootte. Daarna werd de rand omgeplooid, en regelmatig op een houten mal gecheckt. Om later te eindigen in de horizontale boord, waarvan de rand een 2 of driedubbel strolint kon krijgen voor de stevigheid.

Alle randen en hoeken werden daarna nog uitvoerig met een heet strijkijzer (en een lap op het stro) stevig in de juiste hoek geperst. Met gladde ijzeren staven (zoals een lepel) werd het stro nog verder aangedrukt en gepolijst om ribbels en oneffenheden weg te drukken.

Er waren diverse zomermodellen voor dames en heren. Volgens hetzelfde principe kan met een zeer brede rand ook een panamahoed, en zelfs een sombrero gemaakt worden. In Zwitserland en Italië waren er ook plaatsen waar de hoeden effectief gevlochten werden. Dat kan ook met andere materialen (papier, gras..) (Wat je tegenwoordig in de handel ziet is meestal sisal.)

Over het weven van hemden heb ik verder (nog) niets kunnen vinden, maar er werden ook kazuifels gemaakt. In arme parochies werd er met stro op de kazuifels geborduurd. In het kaarslicht glanst het stro dan als goud.
(Stroh museum im Parkin Wohlen, Zwitserland)

Op foto's is te zien hoe kinderen (Niigata, Japan, 1956) een traditionele mino dragen, een soort tentvormige regenjas van rijststro dat waterafstotende eigenschappen heeft. Andere modellen lijken meer op ghillie suits (struikige camouflagepakken) of zijn macramé-achtig geknoopt.

De van gedroogde palmladeren (*Carludovica palmata*) gevlochten Panamahoed komt van Ecuador, maar wel via het gekende kanaal.

Een laat-Romeinse 'Panamahoed' van 'gras', gevonden in Egypte en gedateerd 420-568 na Chr. bevindt zich in het Pitt Rivers Museum in Oxford. Rand en zijkant zijn in een geheel geweven, met daarbovenop een spiraalsgewijze gevlochten deksel.

Wat een ontdekking hé, de wereldtop van de strohoedenproductie in mijn achtertuin!
Sinds 2-3 generaties helaas zo grondig vergeten dat bijna niemand er nog iets van weet...

Zie ook (video) 'Musée de la chapellerie de paille' (Museum voor strohoeden - chapeau de paille, en strovlechterij: tresserie de paille), Rue du Geer 14, Eben-Emael contact https://www.bassenge.be/contact_list_form
<https://www.dailymotion.com/video/xyuhmd> (Nicole en Freddy Close van het boerderijmuseum)

♫ Ik maak fouten. Ik zal de tweede zijn om dat toe te geven. Jean Kerr

17.5 TEXTIELVERWERKING en TECHNIEK - waterdicht maken

Een bedoeïentent of beit shar is gemaakt van geweven doek van lange strengen geitenhaar 📖. Bij (daar eerder zeldzame) regen absorberen de wollen vezels water en zetten uit. Dat maakt gespannen zeil waterbestendig. Katoenen vezels hebben deze eigenschap ook.

Een dicht geweven, gespannen zeil met voldoende verval (helling) kan regen dus tegenhouden. Het zal lekken waar het doorhangt en water in plassen blijft staan, en waar het contact heeft met dragende steunen (tentstok, ribben..., of je hoofd).

‘1100 Raadgevingen voor de huisvrouw’ (uit ca. 1950?) heeft als tip 246:

Tenten en dekzeilen maakt men waterdicht 📖, als men ze enige dagen in een loog legt, die men verkrijgt, als men ca. 1 pond eikenschors in ca. 8 liter water kookt. Na het doordrenken goed spoelen. (Een pond is iets minder dan een halve kilo.)

Misschien is er met melksap van paardenbloemen, dat wat latex bevat, ook iets te doen?? Ook de Kelten maakten waterdichte mantels. De wol werd dicht geweven, daarna gekookt en gekamd waardoor kleine waterdruppels zich aan de buitenste, opgewelde haren hechten zonder de basisstof nat te maken. (Ik neem aan dat door het koken vilt ontstond.)

Heksenhoed of puntmuts 📖: het lijkt me dat dit de ideale basisvorm is om een vrijwel waterdichte hoed te maken van vilt dat in 1 richting naar beneden gekamd wordt. Leren mantels werden met bijenwas 📖 of olie ingewreven om ze **waterdicht** te maken. Zoals we dat met schoenen nog steeds doen.

Wolvet 📖 kan (al dan niet gemengd met bijenwas en (soja)olie) gebruikt worden om textiel waterdicht te houden.

👉 Zie Zalf-crème-vaseline

In Turkije gebruikten herders als regenbescherming (en tegen kou) een vilten kepenek bestaande uit een ruim rugpand (eventueel met geïntegreerde punthoed), op de schouders verbonden met 2 voorpanden.

De Angelsaksische Otter wax bestaat uit bijenwas, lanoline en plantaardige producten.

Katoenen e.a. kleding werd traditioneel waterdicht gemaakt met gesmolten was, (wol-) e.a. vet of door impregneren met (lijn)olie 📖. Textiel en product verwarmen zorgt voor een betere hechting en doordringing. Van dit oliegoed werd stugge bovenkleding gemaakt, die door de gebruikte stoffen meestal geel tot bruin van kleur was. De zuidwester 📖 is het door (garnaal)vissers en brandweerlui gedragen bijhorende hoofddekseel met brede randen en ver doorlopende achterkant om het water af te voeren zonder dat het tussen de nek en de kraag van de jas loopt. Bij warm weer werd oliegoed hinderlijk plakkerig en bij koud weer belemmerend stug.

Waterdichte stoffen moet je blijvend onderhouden, ze blijven niet vanzelf waterdicht. Watervogels en bevers geven het voorbeeld, ze zijn dagelijks tot meerdere uren bezig met kammen, strijken en olie of vet smeren.